

[Moderní pohádky odbourávají základní stereotypy: postřehy ze semináře Chceme dětem číst 14 aneb Cesta pohádkovým světem \[1\]](#)

Autor:

- [PANTŮČKOVÁ, Eliška](#) [2]

Číslo:

- [2022, ročník 31, číslo 4](#) [3]

Rubrika:

- [Trendy v knihovnách](#) [4]

Klíčová slova:

- [čtení](#) [5], [děti](#) [6], [literatura](#) [7]

Region:

- [09 Region Velká Morava](#) [8]

Redakční poznámka: Článek je výstupem z předmětu Účast na konferencích, který na Katedře informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Masarykovy univerzity vede PhDr. Petr Škyřík, Ph.D.

Ve dnech 18. až 19. října 2022 se v Knihovně Jiřího Mahena v Brně konal seminář [Chceme dětem číst 14 aneb Cesta pohádkovým světem](#) [9]. Seminář pořádalo [Centrum dětského čtenářství při Knihovně Jiřího Mahena v Brně](#) [10] a [SKIP Velká Morava](#) [11]. Tématem semináře se stala nejen současná pohádková produkce a vývoj pohádky, ale také práce s dětmi, doporučování knížek a možnosti využití pohádek při vzdělávání.

Bylo nebylo... - historický vývoj žánru pohádka

Seminář zahájila vedoucí Centra dětského čtenářství Pavlína Lišovská. Do světa pohádek nás uvedla otázkou: „Kdy si myslíte, že vznikla pohádka?“ Odpověď je nasnadě – velice dávno. Pohádky se šířily od té doby, co si byli lidé schopni předávat informace ústně. Už od nepaměti si lidé vyprávěli příběhy při práci a snažili se jimi například vysvětlit věci a jevy, jimž v té době nerozuměli. Potřebovali si dokázat, proč je dobro důležité a proč právě dobro zajistí hrdinům lepší život.

Pohádky mají řadu funkcí, které se posluchači snažili vyjmenovat během krátké diskuze. Jedna z odpovědí byla „rozvoj fantazie“. Ten je v raném věku velmi důležitý. Pohádky (ať už je kniha ilustrovaná nebo ne) přimějí děti příběh si představovat. Bujná fantazie u dětí přispívá ke kreativě. Zároveň naše fantazie působí na naše emoce, což v praxi znamená, že pohádky zdokonalují emoční inteligenci dětí. Zajímavý byl pohled na funkci terapeutickou, kdy čtenáři tuto funkci vnímají jako úlevu od reálných životních děsů. Pavlína Lišovská zmínila i pohádky bratří Grimmů, které nám posloužily jako názorný příklad, že některé pohádky tuto funkci naopak postrádají. Některé nepřevyprávěné verze pohádek by se totiž daly interpretovat jako malé horory.

Na pohádce je důležitý příběh. Co by ale někoho nemuselo napadnout, je, že velmi důležitý je rovněž vypravěč. Díky bardům, vypravěčům a písničkářům se mnohdy shromáždila celá vesnice, aby si poslechla nový příběh. Byl to způsob, jakým se šířily informace. Později se začalo stávat, že se lidovou slovesností dostalo k lidem více verzí téže pohádky, a proto se Karel Jaromír Erben, Božena Němcová a další autoři rozhodli pohádky zapisovat. Někteří spisovatelé je neupravovali, zatímco jiní chtěli vnést do pohádek svůj vlastní autorský vklad. Pavlína Lišovská poznamenala, že dodnes nelze s jistotou určit, do jaké míry si tito spisovatelé pohádky upravili.

V prezentaci zazněly rozdíly mezi lidovou a autorskou pohádkou tak, jak se uvádějí v odborné literatuře. V diskuzi zazněla připomínka, že ne všechny rozdílné znaky jsou pravdivé. Pavlína Lišovská souhlasila a dodala, že zásadně nesouhlasí s uvedeným výrokem, že moderní pohádky jsou amorální. Naopak tématem moderní pohádky je často to, s čím se děti potýkají v každodenním životě. V moderních pohádkách se může odrážet aktuální situace ve světě a jsou více zakotveny v časoprostoru, což dětem umožňuje lépe se ztotožnit s postavami. „Děti totiž nikdy nebyly za devatero horami a řekami a neví, co si mají pod frází ‚bylo, nebylo‘ představit.“

Překvapivé je, že odborníci jsou toho názoru, že s lidovými pohádkami se děti ztotožňují lépe. To v publiku vyvolalo negativní odezvu. „Moderní pohádky odbourávají základní stereotypy, například princezna se zachrání sama,“ podotkla jedna z posluchaček. Ženy jsou totiž v lidových pohádkách zobrazovány pasivně. Pokud by se mladé dívky měly opravdu ztotožňovat s princeznami, které sedí a čekají ve věži na záchranu, nebyl by to pro ně dobrý příklad do života.

Dále nás Pavlína Lišovská seznámila s druhy pohádek; těch je nespočet. Zajímavé je, že autoři, kteří vymysleli kategorie pohádek, do svého seznamu zařadili i speciální kategorii „pohádky o hloupých čertech“. Existuje totiž tolik pohádek, ve kterých se vyskytuje hloupý čert, že si tyto pohádky zasloužily svou vlastní kategorii.

Prezentace se zaměřila také na nejznámější autory a sběratele pohádek. Pozitivní ohlas vyvolala zmínka o Jiřím Horákovi, který posbíral pohádky, v nichž se objevuje Český Honza. Pohádky porovnal a vytvořil tak ideální pohádku o Českém Honzovi.

Pohádková produkce nakladatelství Host

Následovala přednáška Pavly Nejedlé, redaktorky dětské literatury v brněnském nakladatelství [Host](#) [12]. Představila nám pohádkovou produkci tohoto nakladatelství a prozradila nám, co se chystají v nejbližší době vydat a na co se mohou knihovníci a knihkupci těšit.

Na své přednášce nám přiblížila, jak se rozhodují v přípravě edičního plánu: „Vždy se snažíme vydávat knížky tak, abychom je mohli hrdě nabízet.“ Vysvětlila nám, že to, co nakladatelství nabízí, je práce jednotlivých redaktorů, kteří se snaží, aby tituly, které vyberou, děti bavily a zajímaly. Knihy pro děti ale kupují jejich rodiče. Stává se, že se redaktorům líbí pohádka, která je svým způsobem „šílená“, ale děti by si ji zamilovaly. Pavla Nejedlá se k tomu vyjádřila následovně: „Je tam boj, kdy je to ještě únosné pro rodiče, ale zároveň zábavné pro děti.“ Poté se jedna z posluchaček zeptala, zda se v pohádkách zaměřují na to, jestli kniha dítě někam posune nebo poučí. „Knižka může posunout dítě, i když je krásně ilustrovaná a vizuálně krásná, protože může posunout estetické normy,“ míní Pavla Nejedlá. Zaujalo mě, že v některých současných pohádkách se objevují důležitá témata jako sebeláska, handicap, přijímání odlišností a vyjadřování svého názoru.

Rovněž jsme se věnovali cenám knih, které stále rostou. Za půl roku se náklady na tisk zvýšily o 30 %. Smlouvy se uzavřou v určitý moment a nakladatelství vydá knihy až za rok. Avšak nakladatelství nemůže vědět, co se za rok s cenami stane. Z toho důvodu se stává, že vydání některých knih musí být odloženo, protože ceny těchto knih vystoupají na takovou částku, za kterou by je nebyl nikdo ochoten koupit.

[13]

Prezentace Pavly Nejedlé

Výlet do Země příběhů

Výlet do Země příběhů vedl Matty Čechovských z Knihovny Jiřího Mahena v Brně. Na začátku jsme diskutovali, jak by dnes mohly vypadat originální pohádkové postavy, které z dětství zná každý. Postřehy z publika byly různé: „Princ Bajaja spí.“, „Popelka je babičkou.“, „Otesánek si otevřel restauraci a jelen se zlatými parohy dělá policejního poradce.“

S podobným motivem pracuje knížka *Země příběhů*. Matty Čechovských nám představil hru pro žáky třetí až čtvrté třídy, která je inspirována právě touto pohádkou. Na úvod jsme byli seznámeni s příběhem, podle kterého se hra odvíjela dál. Příběh vypráví o sourozencích Alex a Connerovi, kteří dostanou knihu *Země příběhů*, jenž září a slouží jako brána do pohádkového světa. Obě děti do pohádkového světa spadnou a uvíznou v něm. Dostane se k nim deník starého pána, který kdysi také do Země příběhů propadl. Z deníku zjistí, že jediný způsob, jak se ze Země příběhů dostat, je posbírat sedm pohádkových předmětů, díky kterým můžou provést kouzlo splněných přání. Tyto předměty jsou však schované a vedou k nim jen hádanky, které musí rozluštit.

Luštění jsme si sami vyzkoušeli a díky tomu jsme se dozvěděli, jaké pohádky se v Zemi příběhů

nachází. Od každé pohádky se odvíjí soutěž nebo úkol, který děti musí splnit. Soutěží ve skupinkách a ta skupinka, která vyhraje, obdrží jeden ze sedmi magických předmětů. Některé úkoly jsme si sami vyzkoušeli, což bylo příjemné a zábavné zpestření programu.

V první pohádce – *Popelce* – děti dostanou kelímek a lžičku. Se lžičkou chodí k velké míse, ve které je smíchaná čočka, fazole a hrášek. Každá skupinka má však svou luštěninu, a aby donesli do svého kelímku jen tu svou, musí pečlivě třídit jako Popelky. Zvítězí ta skupinka, která naplní kelímek jako první a za výhru dostanou pohádkový předmět – oříšek.

Další návštěva je do pohádky *Červená karkulka*. Snažili jsme se pomocí hmatu uhodnout, jaké předměty jsou v košíku, přičemž každý předmět patřil do jedné pohádky. Pohádkový předmět – červený čepeček – dostala ta skupinka, která zvládla poznat všechny předměty, zapamatovat si je i je vyjmenovat.

Třetí hádanka se váže k pohádce *Malá mořská víla*. Protože Malá mořská víla nemohla mluvit, úkol pro děti spočívá v artikulaci. Členové skupinky dostanou tři slova, která musí bezhlasně vyslovit, a zbytek skupinky hádá, která slova to jsou. Vítěz dostane pohádkový předmět – mušličku.

Čtvrtá pohádka je *Růženka*, a jelikož v této pohádce celé království spí, děti hrají štronzo. Ten, kdo vyhraje, dostane růži.

Pátá pohádka je *Sněhurka*. Dostali jsme do skupinek recept na jablečný koláč a obrázky surovin. Měli za úkol podle receptu co nejrychleji složit suroviny podle správného pořadí. Nejrychlejší skupinka obdržela jablko.

Poslední hádanka zavede děti do pohádky *Locika*. Mají úkol podle návodu udělat pevný uzel. I když se tento úkol zdá být jednoduchý, sami jsme si zkusili uzel správně uvázat, ale nepovedlo se nám to. Skupinka, které se to podařilo jako první, dostala Locičiny zlaté vlasy.

Na konci hry se děti musí rozhodnout, jestli se spojí, aby mohli udělat kouzlo splněných přání nebo jestli si ponechají své vyhrané předměty, se kterými můžou dělat menší kouzla, ale nedostanou se ze Země příběhů. Pokud se děti rozhodnou spojit, kouzlo splněných přání funguje i v rámci místnosti a můžou si něco přát. Třeba se jim přání splní.

Na závěr padl dotaz, jestli se děti vždy snaží spojit. Matty Čechovských řekl, že se mu stalo jen jednou, aby se děti nespojily, což bylo pozitivní zakončení.

Knihovníci a knihovnice můžou ve svých programech použít přímo tuto hru nebo se můžou touto besedou inspirovat a vymyslet novou pohádkovou hru.

Jak voní pohádka

Na konci prvního dne semináře si účastníci mohli vybrat jeden z workshopů, které byly zaměřené na využití arte-, muziko-, drama- či aromaterapie v knihovnách. Já jsem si vybrala workshop Jak voní pohádka, vedený Janou Kasáčkovou s pomocí Pavlínou Lišovské. Jana Kasáčková je speciální pedagog a aromaterapeut a na svém zážitkovém workshopu se zaměřila na práci s nejmenšími dětmi. Ukázala nám, jak může vypadat meditace za použití pohádek a aromaterapie.

Na úvod si připravila prezentaci o vonných olejích a o tom, jak zvolit vůně a jak je správně míchat a ředit. V průběhu prezentace jsme si mohli sami přivonět k éterickým olejům, abychom zjistili, které nám voní. Bylo překvapivé, jak složitá je problematika vybírání vonných olejů a k čemu jednotlivé oleje slouží.

Dětem nejvíce vyhovuje vůně oleje z eukalyptu úzkolistého (*Eucalyptus radiata*), který má zklidňující účinky a působí proti stresu a úzkostem. Vhodný je také heřmánek, který má rovněž zklidňující účinky. Do aroma difuzéru se doporučuje dávat jednu až dvě kapky vonného oleje, aby vůně nebyla příliš intenzivní. V knihovnách se aromaterapie může využít například při meditaci s dětmi nebo před spaním v rámci programu Noc s Andersenem.

Součástí workshopu byla meditace, při které jsme využívali éterických olejů, které jsme si sami mohli vybrat a namíchat tak, aby nám směs voněla. Meditace spojená s aromaterapií a podkresem klavíru byl zajímavý a zklidňující zážitek.

Následně nám Jana Kasáčková předvedla, jak je možné aromaterapii uchopit při čtení pohádek. Knihovníci můžou například číst *Bylinkové pohádky*, ve kterých každý příběh pojednává o jiné bylině, a na závěr si děti můžou z bylinek něco vyrobit. Přečetla nám také krátkou pohádku *Medvěd a šeptání větru*. Protože se pohádka odehrává v lese, do aroma difuzéru dala éterický olej s vůní modřínu a do pozadí pustila relaxační hudbu se zvukem přírody. Odvážnější knihovníci si můžou hudbu do pozadí sestříhat podle příběhu; například když v knize prší, můžou sestříhat do hudby déšť a hřmění.

Na konci zážitkového workshopu jsme si vyrobili sůl do koupele, do které jsme si mohli dát vonný olej. Kromě éterických olejů přinesla Jana Kasáčková také bylinky, usušené květy a barvy na obarvení soli, takže jsme si každý připravili koupelovou sůl podle vlastních představ.

[14]

Sůl do koupele s růžovými a chrpovými květy

Co najdeme na pultech v knihkupectví

Druhý den semináře zahájila Šárka Pudíková z tišnovského knihkupectví [Bullerbyn](#) [15]. Představila nám pohádkové knihy z jejich nabídky a také se podělila o její zkušenosti s dětskými čtenáři a jejich rodiči. „Na začátku jsem do toho šla s tím, že všichni rodiče chtějí číst svým dětem a všichni jsou nadšení, když děti čtou, ale z omylu mě vyvedl hned první zákazník. Přišla k nám maminka a stěžovala si, že její syn hrozně moc čte a neví, co s tím má dělat.“ Tak zjistila, že každý rodič má jinou představu, co by jeho dítě mělo číst. Musela se s tím naučit pracovat a začít si pokládat otázku, co je vlastně dobrá knížka.

Šárka Pudíková se rozhodla svou prezentaci směřovat prostřednictvím diskuze. Poprosila nás, abychom si představili svou oblíbenou knížku z dětství, a poté nám někdo řekne, že tato knížka je špatná a vlastně se pro nás vůbec nehodí. Zeptala se nás, co si o tom myslíme a jaké to v nás vyvolalo emoce. „Ptám se, protože mě jako knihkupce velice zarazilo, že rodiče mají velkou tendenci zasahovat do toho, co děti chtějí číst,“ zdůvodnila. „Často se stává, že k nám přijde rodič a prosí o doporučení knížky pro své děti. Ale místo toho, aby nám řekl, co jeho děti baví a jaké mají zájmy, řekne nám jenom věk a jestli je to holčička nebo kluk.“

Diskuze dál pokračovala otázkou, co si myslíme, že definuje dobrou knihu. Názory byly různé: „Knižka, ke které se vracíme.“, „Kniha, která se nerozpadne po prvním přečtení.“, „Kniha, na kterou se těším.“, „Knižka, která vyvolá emoce.“ nebo „Knižka, která je krásně ilustrovaná a má napínavý děj.“ Z toho plyne, že každý má jinou představu a jiné priority, a proto by rodiče měli nechat dítě, aby si vybralo samo.

Následně jsme se zabývali tím, jak přivést děti ke čtenářství. Šárka Pudíková se domnívá, že je dobře, že komiksy jsou na vzestupu, protože dříve byly vnímány negativně. I když jsou na jedné stránce třeba jen dvě věty, je důležité, aby děti měly knihy rády a četly pro radost, ne aby četly kvanta textu, který je nebaví.

[16]
Účastníci listují v knihách z knihkupectví Bullerbyn

Knihy šité dětem na míru

Následovala přednáška Hany Zobačové, spisovatelky a redaktorky nakladatelství [Portál](#) [17]. Seznámila nás s jejich pohádkovou produkcí a vyprávěla nám stručně příběhy jednotlivých knížek, přičemž zdůraznila, co se jí na každé z knížek líbí. Nakladatelství Portál nabízí z pohádkové produkce knížky pro nejmenší, v nichž se děti učí například hledat zvířátka a počítat, i pro pokročilé čtenáře, které jsou zároveň naučné.

Jak doporučit knihu?

„Pocítila jsem velikou radost, když mě paní Lišovská pozvala na seminář, protože v tomhle domě jsem čtenářsky začínala,“ vzpomínala na začátku své přednášky spisovatelka a scénáristka Eva Papoušková. „Začínala jsem tady díky paní učitelce Miladě Hamerské, která ze zoufalství, co by s těma dětma dělala, nám začala číst na hodinách českého jazyka a psaní. Pracovala v tomhle domě v dětském oddělení a vzala nás do knihovny.“

Prozradila nám, že právě paní učitelka Hamerská nejvíce ovlivnila to, že je dnes spisovatelkou: „Troufám si říct, že způsobila nejen to, že čtu, ale i to že píšu.“

Přiblížila nám svou tvorbu i to, jaké měla problémy s vydáním pohádky *Kosprda a Telecí*. Tuto pohádku se jí podařilo vydat až po jejím přihlášení do soutěže Albatrosu, kde text čekal dva roky, než vyhlásili výherce. Eva Papoušková uvedla, že dětské knížky začala psát z beznaděje, z toho, že jí

vyrostla dcera, která šla studovat do zahraničí. Uvědomila si, že už se nemůže vrátit do doby, kdy byla její dcera ve školce, a proto napsala právě zmiňovanou pohádku *Kosprda a Telecí*.

Na pohádce spolupracovala s ilustrátorkou Galinou Miklínovou, se kterou pracovala také na proslulém večerníčku *O Kanafáskovi*. Společně se rozhodly text v pohádce zarovnat doprava, protože Eva Papoušková je toho názoru, že pokud je text zarovnán do bloku, děti se v něm (zejména kvůli rozdělovacím znaménkům) špatně orientují. Za tento krok ji kritizovali grafici z nakladatelství, jelikož to pro knihu není běžné.

Eva Papoušková vysvětlila i to, proč se příběh odehrává ve školce. Domnívá se totiž, že když jdou děti do první třídy a učí se číst, znají především prostředí školky. „Identifikace dětí s postavami v pohádce mi přišla velmi důležitá. Proto šel příběh do školky, aby se školák mohl identifikovat.“

Ze své tvorby nám také krátce představila pohádky *Cílovníci*, *Sára Kalamita* a *Vombat Jirka*. Zábavně nám vysvětlila svou fascinaci australským endemitem vombatem. Vombatům například dorůstají zuby a při australských požárech poskytují své nory jako úkryt pro ostatní zvířata.

V závěru prezentace měli účastníci semináře jedinečnou možnost slyšet, jak se jmenuje a o čem bude její nová dobrodružná knížka. Je to velmi emotivní a okouzující příběh; konec nám pochopitelně Eva Papoušková neprozradila.

Živý Pinterest aneb Jak ztvárnit pohádku

V závěru druhého dne jsme se zúčastnili workshopu Živý Pinterest aneb Jak ztvárnit pohádku vedeného Petrou Poláčkovou, Michaelou Severovou a Pavlínou Lišovskou. Ukázaly nám, co vše můžou děti vyrábět, aniž by knihovny příliš utrácely za materiály. Kupříkladu z papírových sáčků a ubrousků se dají vyrobit medvídci, popř. jiná zvířátka. Jako dekorace do květináče jsme vyráběli lvy na špejli. Z dalších nápadů bych zmínila škrabošky, které si děti můžou vyzdobit pomocí temperových barev. Nejinspirativnější byli knihovničtí skřítky, kteří se dají vyrobit z látky, výplně do plyšáků a plsti.

[18]
Výrobky ze závěrečného workshopu

Závěrem

Seminář Chceme dětem číst 14 aneb Cesta pohádkovým světem nabídl knihovníkům možnost osvojit si nové znalosti o pohádkách, diskutovat o problematice dětského čtenářství a inspirovat se pro další činnost besedami a workshopy.

Seminář hodnotím velice kladně. Program byl pestrý, zajímavý a inspirativní. Zároveň pro mě jako studentku bakalářského oboru Informační studia a knihovnictví posloužil jako náhled do profese knihovníka.

Autorkou fotografií je Eliška Pantůčková, studentka Filozofické fakulty Masarykovy univerzity.

URL zdroje: <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2022-rocnik-31-cislo-4/moderni-pohadky-odbouravaji-zakladni-stereotypy>

Odkazy

[1] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2022-rocnik-31-cislo-4/moderni-pohadky-odbouravaji-zakladni-stereotypy>

[2] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/autori/pantuckova-eliska>

[3] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2022-rocnik-31-cislo-4>

- [4] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/rubriky/trendy-v-knihovnach>
- [5] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/klicova-slova/cteni>
- [6] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/klicova-slova/deti>
- [7] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/klicova-slova/literatura>
- [8] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/regiony/09-region-velka-morava>
- [9] <https://www.skipcr.cz/regiony/09-region-velka-morava/akce>
- [10] <https://www.kjm.cz/centrum-detskeho-ctenarstvi>
- [11] <https://www.skipcr.cz/regiony/09-region-velka-morava>
- [12] <https://www.hostbrno.cz/>
- [13] <https://bulletinskip.skipcr.cz/sites/default/files/images/1018/pantuckova1.jpg>
- [14] <https://bulletinskip.skipcr.cz/sites/default/files/images/1018/pantuckova2.jpg>
- [15] <https://www.facebook.com/knihkupectvibullerbyn/>
- [16] <https://bulletinskip.skipcr.cz/sites/default/files/images/1018/pantuckova3.jpg>
- [17] <https://www.portal.cz/>
- [18] <https://bulletinskip.skipcr.cz/sites/default/files/images/1018/pantuckova4.jpg>